

A KÖZÖSSÉGI JOG VISZONYA A KISEBBSÉGI JOGOKHOZ 1957–2003 KÖZÖTT

CZIKA TIHAMÉR¹

Kisebbségi jogok és az EU

Hosszas előkészületek után 2000 decemberében a nizzai csúcson a Tanács jóváhagyta az Unió saját emberi jogi dokumentumát, az Alapvető Jogok Európai Chartáját, amely a Lisszaboni Szerződéssel 2009. december 1-jén kötelező érvényűvé vált Nagy-Britannia, Lengyelország és Csehország kivételével mind a többi 24 tagállamban. Ezzel kötelező jogi erőre lépett az EU első átfogó emberjogi dokumentuma.

A kisebbségi jogok tekintetében azonban egyáltalán nem sikerült ilyen előrelépést elérni. Szögezzük le már itt az elején: ma nem léteznek uniós szinten rögzített kisebbségi jogok, egységes uniós kisebbségpolitika sincs. Ennek az elsődleges oka az, hogy az Unió a kisebbségek védelmét a tagállamok belügyének tekinti. Az EU jogrendjének egyik alapelve, hogy minden közösségi aktusnak az alapítószerződések valamelyik cikkelyére kell épülnie. Addig, amíg az alapszerződésekben egyetlen konkrét rendelkezés sincs, amely kimondottan és egyértelműen hatáskört ruház át Brüsszelnek a kisebbségi jogvédelem területén, ez az állapot lényegesen változni nem fog, nem tud. Az EU nem vett részt a kilencvenes években a kisebbségvédelem terén megindult kodifikációs folyamatokban, azt elsősorban az Európa Tanács keretében végezték Európa államai. Az EU tagállamai mindig is belügynek tekintették a kisebbségi kérdést. Nyilvánvaló oka ennek az, hogy az EU-országok maguk is tartanak a kisebbségi politikájuk ellenőrizhetőségétől, az esetleges bírálatoktól. Van néhány kérdés ezen a területen,

¹ A szerző Kolozsváron élő jogász, jogtanácsos. A bukaresti Dimitrie Cantemir Egyetem kolozsvári jogi karán államvizsgázott, majd LLM-fokozatot szerzett európai magánjogból a BBTE jogi kara és a Pécsi Tudományegyetem jogi kara közös mesteri képzésén. Jelenleg a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara Doktori Iskolájának doktorandusza. Az RMDSZ Szabadelvű Körének alelnöke.

amelyben azonban adott a széles körű egyetértés. Ilyen a romák integrációja, a balti államokban élő nem állampolgár oroszok honosítása, a nemzeti kisebbségek által lakott államok és az anyaállamok közötti jószomszédi viszony előmozdítása, a mindennemű diszkrimináció tilalma vagy a soknyelvűség mint érték elfogadása (Gyóri, 2006)². Az EU fejlődése folyamán közvetett eszközökkel mégis hozzájárult a kisebbségbarát politikai keret kialakulásához a tagállamokban. Ilyen eszköz például a határon átívelő együttműködés, a konfliktusmegelőzés céljából gyakorolt állandó politikai nyomás, a kulturális sokszínűség tisztelete, a diszkriminációmentesség, a szubszidiaritás elvének érvényesülése, a csatlakozási periódus alatt kiadott jelentések odafigyelése a kisebbségi kérdésekre.

Jelen tanulmány a közösségek létrejöttétől egészen a Nizzai Szerződés érvénybe lépéséig, vagyis 1957-től 2003-ig tárgyalja ezt a folyamatot. A 2003-tól napjainkig terjedő periódust egy következő tanulmány fogja majd kibontani. Az elfogadott dokumentumok kronológiai sorrendben lesznek bemutatva, nem intézményi csoportosításban, hisz úgy gondolom, hogy az EU egészében kell a kisebbségvédelmi fejlődést végigkövetni.

1. A római szerződésektől az Egységes Európai Okmányig (1957-1986)

Mindhárom európai közösség, az 1957-ben alapított Európai Gazdasági Közösség és az Euratom, illetve a 6 évvel korábban Párizsban alapított Európai Szén- és Acélközösség, specifikus területeket lefedő gazdasági közösségként indult. A kisebbségek védelmének kérdése még érintőlegesen sem tartozott egyik közösség hatásköreibe ebben a periódusban. A tagállamok saját hatáskörükben biztosítottak alacsonyabb vagy magasabb szintű kisebbségi jogokat kisebbségeiknek. Közösségi szinten ezen jogok szabályozásáról, de még tematizálásáról sem beszélhetünk az első évtizedekben, hisz ekkor még elképzelhetetlen volt, hogy a közösségek egyáltalán foglalkozzanak a sajátos gazdasági területeiken kívüli kérdésekkel.

1974-ben három olyan állam csatlakozott az EU-hoz, amelytől nem volt idegen a kisebbségi jogok szabályozása, illetve a ritkán használt nyelvek kérdése: Nagy-Britannia, Írország és Dánia. Mindhárom állam azonban szigorúan belügynek tekintette ezt a kérdéskört, így ők sem hoztak újdons-

² Gyóri Szabó Róbert: Kisebbség, Autonómia, Regionalizmus, Osiris Kiadó, Budapest 2006, 106. old.

ságot a Közösségeken belül ezen a területen, talán azon kívül, hogy csatlakozásuk által újabb nyelvi kisebbségek kerültek a közösségi érdekszférába.

Az első konkrét áttörést a közösségek vezető szervei közül, a politikailag érzékenyebb témákat is felvállaló Európai Parlament hozta, amely elsőként foglalkozott a kisebbségek jogaival a Közösségek történetében. Az EP határozatai jogilag nem kötelezőek, ami egyfelől megkönnyítette parlamenti elfogadásukat, másfelől olyan általános jellegű ajánlásokról van szó tulajdonképpen, amelyek általában nem határoznak meg konkrét, számon kérhető kompetenciákat, hanem különféle intézkedési javaslatokat fogalmaznak meg a tagállamok vagy a Bizottság és a Tanács részére a kisebbségvédelem terén (Vizi, Hunsor)³.

Az első próbálkozások már a legelső választott parlamenti ciklusban megszületnek. 1979-ben az EP Kulturális Bizottsága Gaetano Arfé olasz szocialista képviselőt, míg a Jogi Ügyek Bizottsága Alfons Goppel német kereszténydemokrata képviselőt kérte fel jelentéstevésre. Goppel „európai etnikai kisebbségek jogairól” szóló jelentéséről azonban soha nem szavazott a Jogi Ügyek Bizottsága, így az a plénum elé sem került. Pozitívabb sorsa volt azonban az Arfé jelentésének, amely a határozattervezetével együtt az EP plenáris ülése elé jutott 1981 októberében, ott pedig megkapta a szükséges többséget. Az 1981-es, *a regionális nyelvek és kultúrák közösségi chartájáról és az etnikai kisebbségek jogainak chartájáról* szóló határozat⁴ felkérte a tagállamok nemzeti és helyi szintű hatóságait, hogy biztosítsák a regionális nyelvek és kultúrák hivatalos tanrendi oktatását az óvodától az egyetemig; tegyék lehetővé a helyi rádiókhoz és televíziókhoz való hozzáférést; valamint a szabad közéleti és társadalmi nyelvhasználatot. A Parlament ugyanakkor felkérte a Bizottságot, hogy vizsgálja felül a kisebbségi nyelveket diszkrimináló közösségi jogszabályokat és gyakorlatokat.

A határozat nem maradt teljesen hatástalan, ennek eredményeként jött létre 1982-ben a Kevésbé Használt Nyelvek Európai Irodája (EBLUL). Fő tevékenységei közé tartozik az EU regionális és kisebbségi nyelvi közösségeinek, közös érdekeiknek európai és nemzetközi szinten való képviselete

³ Vizi Balázs: Az Európai Unió és a kisebbségi nyelvek, Hunsor Kisebbségi dosszié, 7. oldal, Link: <http://www.hunsor.se/dosszie/azeuesakisebbsegunyelvek.pdf> Letöltve: 2010. augusztus 7.

⁴ *Állásfoglalás a regionális nyelvek és kultúrák közösségi chartájával és az etnikai kisebbségek jogainak chartájával kapcsolatban.* Az állásfoglalást Gaetano Arfé jelentése alapján 1981. október 16-án fogadta el a Parlament. (OJ 1981 No. C 287., 106. o.)

és előmozdítása. Az irodát e feladata ellátásában tagállami bizottságainak hálózata segíti, amely a nyelvi közösségek és az európai és nemzetközi intézmények között kommunikációs csatornaként is működik. Feladata ezentúl tanáccsal és tájékoztatással szolgálni a politikai döntéshozóknak, a médiának, az egyetemi közösségnek és a nagyközönségnek a regionális és kisebbségi nyelvekkel és a nyelvi sokszínűséggel kapcsolatosan. Az iroda elindította az Eurolang elnevezésű, a regionális és kisebbségi nyelvek területére szakosodott hírszolgálatot. Az iroda befolyása az EU kisebbségjogi politikáira ugyanakkor kicsi, hisz nem rendelkezik döntéshozatali jogkörrel szabályozási kérdések terén, illetve sincs felhatalmazása arra sem, hogy egyéni panaszokat vizsgáljon ki.

1983-ban ugyancsak Gaetano Arfé jelentése alapján újabb parlamenti határozat született a „*Nyelvi és kulturális kisebbségek érdekében hozott intézkedésekről*,”⁵ amelyben a Parlament ismét felkérte a Bizottságot, hogy tegye meg az 1981-es határozatban elfogadott intézkedéseket, továbbá felhívta a figyelmet arra, hogy az EU-ban mintegy 30 millió olyan állampolgár él, akinek anyanyelve egy regionális vagy kevésbé beszélt nyelv. A határozat szövege nem hozott újat az előző Arfé-határozathoz, csupán egy újabb eszköz volt arra, hogy a parlament fenntartsa a nyomást a Bizottságon a kérdésben.

1983 februárjában megalakul a Kisebbségi Nyelvek és Kultúrák Intergroup, EP-csoport, amely a kisebbségi jogok iránt érdeklődő EP-képviselőket tömöríti. A Gaetano Arfé által elnökölt csoport kezdetben csak szocialista és kommunista képviselőket tömörített, de rövid időn belül minden ideológiai frakcióból lesznek tagjai. A csoport azóta minden parlamenti ciklusban létrejön, és a kisebbségi jogok legelkötelezettebb tematizálója az Unión belül.

1981-ben a kisebbségeinek létét el sem ismerő Görögország, majd 1986-ban a regionális autonómiákkal és kisebbségi nyelvhasználati jogokkal büszkélkedő Spanyolország, illetve a kisebbségi kérdés iránt semleges Portugália is csatlakozik az EU-hoz. A korszak végére a 12 tagállam hozzávetőleg 7%-a (30 millió ember) élt valamilyen nyelvi, kulturális vagy etnikai kisebbség

⁵ *Állásfoglalás a kisebbségi nyelvek és kultúrák védelme érdekében történő intézkedésekről.* Az állásfoglalást Gaetano Arfé jelentése alapján 1983. február 11-én fogadta el a Parlament. (OJ 1983 No. C 68., 103. o.)

tagjaként az EU-n belül. (Fórika, 2004)⁶ Spanyolország csatlakozásával európai parlamenti képviselőhez jut a baszk és a katalán kisebbség, amelyek képviselői a későbbiekben meghatározó szerepet töltenek be az EP kisebbségi jogok iránti érzékenységének a fenntartásában.

2. Az Egységes Európai Okmánytól a Maastrichti Szerződésig (1987-1993)

Az 1986 februárjában Luxemburgban aláírt, majd 1987-ben érvénybe lépett Egységes Európai Okmány (EEO) módosította az Európai Közösséget létrehozó szerződéseket, egységesítette azok intézményeit és európai politikai együttműködést teremtett. Hatálybalépésével hivatalossá vált az „Európai Parlament” elnevezés, az együttműködési és a hozzájárulási eljárás bevezetésével pedig bővítette az EP jogalkotási hatásköreit. Azonban az EEO sem terjeszti ki a Közösségek kompetenciáit a kisebbségvédelemre, bár preambulumban megemlíti az emberi jogok és szabadságjogok tiszteletben tartásának fontosságát, de ez továbbra is egy politikai kritérium marad, amelynek konkrét tartalma egyelőre nem tisztázódik. Ennek következtében a kisebbségvédelem kérdésével továbbra is csak az Európai Parlament foglalkozik, jogi kötőerővel nem rendelkező határozatokban.

Az 1987-ben a Kulturális Bizottságban Willy Kuypers flamand kereszténydemokrata képviselő készített jelentést. A jelentése alapján elfogadott állásfoglalásban⁷ a Parlament felszólította a tagállamokat, hogy *„teremtsék meg a regionális és kisebbségi nyelvek használatának közvetlen jogalapját, mindenekelőtt a helyhatóságok szintjén azokon a területeken, ahol kisebbségi csoportok élnek”* és kötelezzék arra *„a decentralizált és központi kormányzatokat, hogy használják a nemzeti, regionális és kisebbségi nyelveket az érintett területeken.”* Ebben az állásfoglalásában a Parlament, miután határozott sajnálkozását fejezte ki amiatt, hogy a korábbi ajánlásai ellenére a kisebbségi és regionális nyelvhasználat tekintetében nem történt előrelépés, újabb javaslatokat tett a nyelvhasználat kiterjesztésére a tömegtájé-

⁶ Estébanez, María Amor Martín, in *Minority Rights in the „New” Europe (Kisebbségi jogok az „új” Európában)*. Peter Cumper – Steven Wheatley (eds.) Kluwer Law International, Hága 1999. 133. – idézi Fórika Éva: *Hitek és tévhitek eloszlataért: az Európai Unió és a kisebbségvédelem*, in *Magyar Kisebbség*, 2004. április 14., 179. oldal

⁷ *Európai Közösség regionális és etnikai kisebbségeinek nyelveiről és kultúráiról*. Az állásfoglalást Willy Kuypers jelentése alapján 1987. október 30-án fogadta el a Parlament (OJ 1987 No. C 318., 160. o)

koztatási eszközökben, a kulturális, gazdasági és társadalmi életben egyaránt. (Vizi, 2001)⁸ Az állásfoglalás szerint külön intézkedések szükségesek a „*regionális és kisebbségi nyelvek használata érdekében a postai szolgáltatásokban, a termékmegnevezések és a fogyasztói tájékoztatás, valamint az utcanévtáblák és közúti jelzőtáblák, valamint egyéb közérdekű jelzések tekintetében*” Mivel a Parlament úgy értékelte, hogy anyagi források elrendelése nélkül lehetetlen a fenti célokért indított projekteket működtetni, javaslatot tett, hogy az 1988-as évben legalább egymillió ECU-t fordítsanak a kisebbségi nyelvek ügyére. (Vizi, 2001)⁹ Ezt az összeget évente a Közösségek (később az EU) azóta is a regionális és kisebbségi nyelveket támogató intézkedésekre fordítja.

A határozat nyomán jött létre az Európai Bizottság kezdeményezésére még ebben az évben a **Mercator-hálózat**, egy három szervezetből álló, kisebbségi nyelvekkel foglalkozó kutatóhálózatként. Célja, hogy megkönnyítse a kisebbségi nyelvekkel és kultúrákkal kapcsolatos hírek és ismeretek cseréjét és terjesztését az érintett intézmények és szervezetek, egyetemek, helyi, regionális és nemzeti hatóságok közötti együttműködés és kapcsolattartás révén. A Mercator-hálózatnak három székhelye van: Barcelona – Spanyolország (Mercator-Legislation: kisebbségi nyelvek a közigazgatás és a jog területén), Aberystwyth – Wales (Mercator-Media: kisebbségi nyelvek a médiában az írott sajtótól a digitális médiáig) és Leeuwarden – Hollandia (Mercator-Education: kisebbségi nyelvek az oktatásban az óvodától a felsőoktatásig).

A Jogi Ügyek Bizottsága sem hagyta magát, a második választott parlamenti ciklusban kijelölte 1988-ban a kereszténydemokrata Franz Ludwig Stauffenberg bárót jelentéstevőnek. A 7 oldalas jelentéstervezethez, mely egy „Kollektív Jogok Chartája” elkészítésére tett javaslatot, azonban több mint 100 módosító indítványt adtak be. Szavazásra soha nem került sor erről a jelentésről (Toggenburg, 2009).¹⁰ A dokumentum utóéletéhez tartó

⁸ Vizi Balázs: Az Európai Unió és a kisebbségek jogai, Kisebbségkutatás 2001/2, Link: http://www.mtaki.hu/docs/vizi_balazs_eu_es_kisebbssegek_jogai_kisebbssegkutatas_2001_02.htm Letöltve: 2010. június 9.

⁹ Vizi Balázs: Az Európai Unió és a kisebbségek jogai, Kisebbségkutatás 2001/2, Link: http://www.mtaki.hu/docs/vizi_balazs_eu_es_kisebbssegek_jogai_kisebbssegkutatas_2001_02.htm Letöltve: 2010. június 9.

¹⁰ Gabriel N. Toggenburg: Az Európai Unió kisebbségpolitikája: befejezetlen színdarab három felvonásban. In Pro minoritate Europae, szerkesztette Tabajdi Csaba, Az

zik még, hogy Stauffenberg utóda, Siegber Alber 1993-ban a jelentés nyomán egy újabb tervezetet nyújtott be hasonló tartalommal, de erről sem szavazott soha az EP. Egyértelmű volt, hogy ebben a periódusban még az EP is erősnek érezte jogok katalógusaként működő charták elfogadását.

3. A Maastrichti Szerződéstől az Amszterdami Szerződésig (1993–1999)

A 90-es évek elejei kelet-európai és balkáni zavargások szembesítették az Európai Uniót is mindazzal, amit ezen régió évtizedeken át szőnyeg alá seperт kisebbségi kérdései jelentettek. Az etnikai kisebbségek problémái etnikai villongásokhoz, máshol egyenesen véres polgárháborúkhoz vezetett. Mindez nem maradhatott reakció nélkül az ekkor még csak Nyugat-Európa nagy részét tömörítő Közösségekben sem, hisz a már '89-es fordulat után azonnal egyértelművé vált: a Közösségek előbb-utóbb kelet fele fognak terjeszkedni és nem mindegy, hogy megoldott vagy megoldatlan problémákat kell integrálni.

Az 1992 februárjában aláírt és 1993 novemberében életbe lépő Maastrichti Szerződés az addigi legátfogóbb reformokat hozta az Európai Közösségek működésében. Létrehozta az Európai Uniót, ezzel megteremtve a politikai integráció alapjait, beiktatta a három pilléres rendszert, új hatásköröket adott a Közösségeknek, elindította a pénzügyi unió folyamatát.

Néhány kisebbségi jogokat részben érintő rendelkezéssel is bővült általa a Közösségek joganyaga. Az Európai Unió szerződése F cikkének a második bekezdése szerint *„az Unió a közösségi jog általános elveiként tartja tiszteletben az alapvető jogokat, ahogyan azokat az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló, 1950. november 4-én Rómában aláírt európai egyezmény biztosítja, továbbá ahogyan azok a tagállamok közös alkotmányos hagyományaiból erednek”*. Ez a cikk az emberi jogok tekintetében a legelső primér (alapszerződési) jogforrás teljes aquis communautaire-ben. A későbbi Amszterdami Szerződés által beiktatott EU Szerződés 46. cikke az Európai Bíróság hatáskörét kiterjesztette a közösségi intézmények tevékenysége tekintetében az EU-szerződés fent említett cikke ezen bekezdésére is. Az Európai Bíróság e jogalapon nyugvó kisebbségvédelmi hatáskörét azonban korlátozza az a tény, hogy a (2) bekezdésében kifejezetten hivatko-

Európai Parlamentben működő Nemzeti Kisebbségügyi Intergroup tanulmánykötet, Brüsszel, 2009

zott európai emberi jogi egyezmény nem tartalmaz a nemzeti kisebbségek védelmére vonatkozó rendelkezést, míg a tagállamok közös alkotmányos hagyományait, mint fogalmat az Európai Bíróság ítélkezési gyakorlata ugyanakkor eddig nem konkretizálta. (MO, Külügyi Hivatal, 2009)¹¹

A kulturális sokszínűség biztosítása mint új közösségi célkitűzés megjelenése is egybeesik az Európai Unió elindításával. Az EK-szerződésbe a Maastrichti Szerződéssel beiktatott 151. cikk az első, amely a Közösség feladatává teszi a tagállamok kultúrájának virágzásához való hozzájárulást, nemzeti és regionális sokszínűségük tiszteletben tartása mellett. Továbbá kimondja, hogy „*jelen szerződés más rendelkezései szerint foganatosított tevékenységek keretében a Közösség tekintetbe veszi a kulturális vonatkozásokat*”. Ez a cikk elméletileg alap lehetne kisebbségi nyelvek és kultúrák támogatására. Ez a nézőpont azonban vitatott, hiszen a kisebbségeket el nem ismerő államok (elsősorban Franciaország, Görögország) nem akarják a kisebbségekre vonatkoztatni, a szövegezés maga is eléggé általános jellegű, így a cikk jelen állapotában nem alkalmas erre.

Az 1993 júniusában Koppenhágában ülésező Európai Tanács először jelenti be hivatalosan azt, amit már mindenki sejtett: az EU nyitott minden közép-kelet-európai állam előtt, amennyiben teljesítik a csatlakozási feltételeket. A volt Szovjetunió és a volt Jugoszlávia területén lezajlott etnikai konfliktusok hatására is, ezen feltételek sorában, a politikai kritériumok között megtaláljuk „*az emberi és kisebbségi jogok érvényesülése, védelme*” követelményét is. Ezek olyan alapfeltételnek tekinthetők, amelyek nélkül, elméletben a felvételi tárgyalások megkezdéséről sem lehet szó. A gyakorlat azonban azt mutatja, hogy amennyiben az Unió úgy véli, hogy a többi gazdasági és politikai feltételnek megfelel egy jelölt állam, akkor a kisebbségvédelmi kritériumot nem értelmezi szigorúan. Az EU a kisebbségvédelmi koppenhágai kritérium bejelentésével csupán pszichológiai hatást gyakorolt Közép-Kelet-Európa államainak kisebbségvédelmére (Fórika, 2004).¹² 1995 végén, a madridi csúcson az Európai Tanács felkérte a Bizottságot, hogy a csatlakozni kívánó államok kérelmének elbírálása érdekében készítsen

¹¹ Magyar Országgyűlés, Külügyi Hivatal: A nemzeti kisebbségek védelme az Európai Közösségek Bírósága és az Emberi Jogok Európai Bírósága tevékenységében, Budapest 2006. június, 3. old.

¹² Fórika Éva: Hitek és tévhitek eloszlataért: az Európai Unió és a kisebbségvédelem, in Magyar Kisebbség, 2004. április 14., 164. oldal

azokról országjelentéseket. Ezekben a Bizottság a kisebbségi jogok tiszteletben tartása politikai kritériumát is követte. A legsúlyosabb kritika a kisebbségvédelem terén két kisebbségi csoporttal kapcsolatban fogalmazódott meg: a balti államokban élő állampolgárságuktól megfosztott orosz és a közép- és kelet-európai országokban élő a mindennapokban erősen diszkriminált roma kisebbség esetében. A Szlovákiáról és Romániáról szóló jelentések rendszeresen kitérnek az ezekben az országokban élő magyar kisebbségek helyzetére is, de itt, akárcsak a bulgáriai törökök esetében, a közjogi és társadalmi helyzetüket a Bizottság nem találja túlzottan problémásnak, a róluk való említések általában a médiában is lejövő politikai konfliktusok mentén születnek. Ezzel kapcsolatban különösen érdekes, hogy ezeknek a kisebbségeknek az esetében is, az EU nem igazán kisebbségvédelmi rendelkezéseket kér számon a tagjelölt államoktól, hanem sokkal inkább az érintett kisebbségi csoportok társadalmi integrációjára és a velük szemben megnyilvánuló diszkriminációra helyezi a hangsúlyt (Vizi, 2003).¹³ Elmondható tehát, hogy bár a kisebbségek jogainak a betartása szerepet játszott a csatlakozási folyamatban, az Unió potenciális jelöltekkel szembeni politikájában ez kimondottan mellékvágányként jelent meg a tárgyalások során, és csak olyan esetekben, amelyekben a kisebbségek státusa vagy annak hiánya potenciális társadalmi vagy politikai konfliktushoz vezethetett volna. Az EU a kisebbségi kérdést alapvetően biztonságpolitikai kérdésként kezeli a bővítési folyamatában, és nem törekszik pontos standardok, meghatározások megfogalmazására, hisz ha ilyet megfogalmazna az a „rég” tagállamokra is érvényes kéne legyen, amit ugye több tagállam vállalhatatlannak tart. Bizonyítja ezt az a tény is, hogy az 1993-as koppenhágai kritériumokból egyedül a kisebbségek jogainak a betartását nem vették át az 1997-ben aláírt Amszterdami Szerződésbe, ahol már alapszerződési szinten sorolták fel azon alapértékeket, amelyek betartása nélkül nem tekinthető tagjelölt államnak egyetlen európai állam sem.

Az 1994 júliusában elfogadott Finnország az Európai Unióhoz történő csatlakozásával összefüggő dokumentumok¹⁴ között találunk kettőt, amely

¹³ Vizi Balázs: Az Európai Unió keleti bővítése és a kisebbségek védelme, *Pro Minoritate* 2003/Tavaszi, 3–20. o., Link: http://www.mtaki.hu/tanulmanyok/vizi_balazs/eu_keleti_bovites_es_kisebbssegvedelem.doc (Letöltve: 2010. június 20.)

¹⁴ Az Osztrák Köztársaságnak, a Svéd Királyságnak, a Finn Köztársaságnak és a Norvég Királyságnak az Európai Unióhoz történő csatlakozásával összefüggő

kisebbségjogi szempontból is érdekes. Az Åland-szigetéről születik egy jegyzőkönyv, amely kitér a finnországi svéd autonóm területre alkalmazandó derogációkra. Ezek közül is érdemes kiemelni az 1. cikk rendelkezéseit, melyek szerint az EK-szerződés rendelkezései nem zárják ki, hogy az Åland-szigeteken megkülönböztetés nélkül korlátozzák az åland-szigeteki regionális állampolgársággal nem rendelkező természetes személyek, továbbá a jogi személyek azon jogát, hogy az Åland-szigeteken az Åland-szigetek illetékes hatóságának engedélye nélkül ingatlantulajdont szerezzenek, ingatlant birtokoljanak, letelepedjenek vagy szolgáltatást nyújtsanak. Az åland-szigeti autonómia-statútum ezen része azt hivatott biztosítani, hogy csak olyan személyek telepedhessenek le, vásárolhassanak ingatlant, szolgáltatathassanak az autonóm területen belül, akik ismerik a svéd nyelvet, megfelelően integrálódtak a közösségbe. Érvényes és még a többi finn állampolgárra is. Ennek a kivételnek az elismerésével az Unió gyakorlatilag elismer egy a négy alapszabadságot sértő jogrendszert, kimondottan a kisebbségi autonómia tiszteletben tartása érdekében. Egyelőre páratlan hozzáállást fed ez a derogáció, amelyet azonban később két európai bírósági határozat is meg fog erősíteni. A jövőben tehát esély van arra, hogy minden olyan belföldi kisebbségvédelmi rendelkezés, amely sérti a személyek, a munkaerő, a szolgáltatások vagy a tőke szabad mozgását, érvénybe maradjon vagy megszülethessen csatlakozás után is, ezzel védve azon terület kulturális sajátosságait vagy akár etnikai összetételét – feltéve, ha ennek elfogadását ki tudja, ki akarja lobbizni a tagállam Brüsszelben. A jegyzőkönyv egyébként tartalmaz még adóügyi derogációkat is, tovább erősítve az åland-szigeteki önkormányzat autonómiáját.

Ugyancsak Finnország és Svédország csatlakozásának dokumentumai között találjuk a lappokról szóló jegyzőkönyvet. Ebben az Unió, elismerve Svédországnak és Finnországnak a lapp néppel szemben a nemzeti és nemzetközi jog alapján vállalt kötelezettségeit és kötelezettségvállalásait, tudomásul véve különösen azt, hogy Svédország és Finnország elkötelezett amellelt, hogy megőrizze és fejlessze a lappok megélhetési lehetőségeit, nyelvét, kultúráját és életmódját, kimondja, hogy az EK-szerződés rendelkezéseitől eltérően, a lapp nép számára kizárólagos jog adható a hagyományos lapp területeken való rénszarvastartásra. Ez a jegyzőkönyv bármely, a

Dokumentumok. <http://eur-lex.europa.eu/hu/treaties/dat/11994N/Word/11994N.doc>.
(Letöltve: 2010. jún. 17.)

lapp nép hagyományos megélhetési forrásaihoz kapcsolódóan a lappok számára biztosított később kidolgozandó kizárólagos joggal kibővíthető. Ez is egy újabb példája annak, hogy ha egy kisebbség védelmében egy csatlakozni kívánó tagállam már biztosított olyan jogokat, amelyek esetleg megsértenék az EK-szerződésben lefektetett négy alapszabadságot, azok a korlátok a kisebbség érdekében csatlakozás után is fenntarthatóak. Sőt, egyértelműen kimondja azt is, hogy ilyen derogációk a jövőben is kérhetőek, ezek a jogok bővíthetőek, akár a közösség 4 alapszabadságának kárára.

Ebben a periódusban is az Európai Parlament marad az a közösségi intézmény, amely a kisebbségi jogokkal való foglalkozást konkrétumokkal kéri számon az Európai Unió intézményein. Az ír Mark Killilea liberális EP képviselő jelentése alapján 1994-ben elfogadott állásfoglalás¹⁵ kinyilvánítja, hogy a Parlament egyik feladatának tekinti Európa nyelvi örökségének megőrzését, beleértve a kevésbé használt és kisebbségi nyelvek támogatását. A határozat hangsúlyozza, hogy a „kisebbségi nyelvek és kultúrák” fogalma, azokra a nyelvekre is vonatkozhat „*amelyek már hivatalosak bizonyos tagállamokban, de amelyek nem kapják meg a megfelelő terjesztést vagy az azonos státust a szomszédos vagy más Tagállamokban*”. A határozatban a Parlament annak a meggyőződésének ad hangot, hogy „*minden kisebbségi nyelvet és kultúrát megfelelő jogi státúttal kellene védeni a Tagállamokban*”. Kéri, hogy a nemzeti jogszabályok „*legalább az oktatás, az igazságszolgáltatás, az államigazgatás, a média, a helységnevek meghatározása, illetve a kulturális és közélet egyéb területein biztosítsák a kisebbségi nyelvek és a kultúrák használatát és támogatását*”. A határozat a nem területhez kötött, őshonos kisebbségekre (megemlítve a romákat és a szintiket) is kiterjeszti ezeket az ajánlásokat. De ezek az ajánlások sem jártak be a korábbiaknál sikeresebb utat: általános alkalmazásukra nem került sor. (Vizi, Hunsor)¹⁶ Ennek ellenére az ír nyelvért küzdőknek, érthető okok miatt mindig is az egyik kedvenc hivatkozási alapja marad a Killilea-határozat.

¹⁵ *Állásfoglalás az Európai Közösség nyelvi és kulturális kisebbségekről.* Az állásfoglalást Mark Killilea jelentése alapján fogadták el 1994. február 9-én. OJ No. C 61 (29.2.1994), 110–113. o.

¹⁶ Vizi Balázs: Az Európai Unió és a kisebbségi nyelvek, Hunsor Kisebbségi dosszié, 9. oldal, Link: <http://www.hunsor.se/dosszie/azeuesakisebbsegunyelvek.pdf> Letöltve: 2010. augusztus 7.

4. Az Amszterdami Szerződéstől a Nizzai Szerződésig (1999. május 1. – 2003. január 31.)

Az 1997. október 2-án aláírt, majd 1999. május 1-én életbe lépő Amszterdami Szerződéssel jelennek meg az első hard law szintű közösségi utalások, amelyekre akár kisebbségi jogok szabályozását lehetne építeni, egy jóindulatúbb, tágabb értelmezés esetleges elérésével. „Hard law”-nak közösségi joganyagban olyan rendelkezéseket nevezünk, amelyek a tagállamokra nézve kötelező érvényűek, míg a „soft law” körébe az „ajánlott” joghalmaz tartozik, melyek átvétele, alkalmazása a tagállamok saját döntésén alapul. Az EU-szerződés emberi jogokról szóló 6. cikke új módosított (1) bekezdése Amszterdam után kimondja, hogy *„Az Unió a szabadság, a demokrácia, az emberi jogok és az alapvető szabadságok tiszteletben tartása és a jogállamiság elvein alapul, amely alapelvek közösek a tagállamokban”*. A cikk (3) bekezdése azonban már lehangolóan pontosít: *„az Unió tiszteletben tartja tagállamainak nemzeti identitását”*. Ez a cikk részben veszteségként is elkönnyvelhető, hisz egyik célja a koppenhágai politikai csatlakozási kritériumok alapszerződésekbe való bevezetése volt, azáltal, hogy ezeket a közösségek alapértékei közé teszi őket, hisz a csatlakozásról szóló 49. cikk szerint: *„Bármely olyan európai állam kérheti felvételét az Unióba, amely tiszteletben tartja a 6. cikk (1) bekezdésében megállapított alapelveket”*. Összevetve azonban a 6. cikk új (1) bekezdését a koppenhágai kritériumokkal, azonnal feltűnik, hogy az egyetlen kihagyott hivatkozás a kisebbségi jogok betartását érinti. A tagállamok nem voltak hajlandóak arra, hogy kötelező erejűvé tegyék a kisebbségvédelmi feltételeket. Ez a tény nemcsak a csatlakozásra váró államok azutáni felemás monitoringját érinti, hanem egyúttal, a 7. cikk kisebbségvédelmi területen való alkalmazhatósága hiányában megghiúsítja az uniós szintű kisebbségvédelmi rendszer kidolgozását is. A 7. cikk értelmében a tagállamok szankciókkal sújthatóak, amennyiben azok „súlyosan megsértik a 6. cikkben említett alapelveket”. Mivel az alapelvek közül kikerült a kisebbségvédelem, ennek hiánya miatt nem szankcionálhatók a tagállamokat sem.

Az Amszterdami Szerződés kisebbségjogi szempontjából legfontosabb újítása az EK szerződés új 13. cikke, mely kimondja, hogy *„e szerződés egyéb rendelkezéseinek sérelme nélkül és a szerződés által a Közösségre átruházott hatáskörök keretén belül a Tanács, a Bizottság javaslata alapján és az Európai Parlamenttel folytatott konzultációt követően, egyhangúlag megfelelő*

intézkedéseket tehet a nem, faji vagy etnikai származáson, valláson vagy meggyőződésen, fogyatékoságon”. A hátrányos megkülönböztetés tilalmának kérdése azért is kap központi szerepet az Európai Unió keretein belül, mert az integráció alapját képező szabadságok közül a munkaerő és a személyek szabad mozgása szempontjából fontos, hogy az Unió és az Európai Bíróság is jogalkalmazó-jogértelmező tevékenységével minden hátrányos megkülönböztetés ellen fellépjen (MO, Külügyi Hivatal, 2006).¹⁷ Fontos kiemelni, hogy explicite megjelenik az etnikai megkülönböztetés fogalma is. Az EK-szerződés 13. cikke alapján másodlagos jogi aktusokat is elfogadtak, így a 2000. június 29-i 2000/43/EK irányelvet a faji, etnikai megkülönböztetés elleni irányelvet, illetve a 2000. november 27-i 2000/78/EK irányelvet a foglalkoztatás és a munkavégzés során alkalmazott egyenlő bánásmód általános kereteinek létrehozásáról.

Kisebbségi jogok szempontjából a legfontosabb a 2000/43/EK irányelv a személyek közötti, faji vagy etnikai származásra való tekintet nélküli egyenlő bánásmód elvének alkalmazásáról. Ez a jogszabály az egyenlő bánásmód elvéről, azaz a diszkrimináció tilalmáról szól, tiltva többek között a közvetlen vagy közvetett, faji vagy etnikai származáson alapuló megkülönböztetést is. Tárgyi hatálya kiterjed a foglalkoztatásra, az oktatásra, lakhatásra és szociális védelemre is. Erős jogorvoslati rendelkezéseket is tartalmaz. Bár az uniós jogfejlődés jelenlegi szakaszában ez az irányelv a leghatékonyabb kisebbségvédelmi eszköz, a hátrányos megkülönböztetés tilalmának nem elsődleges célja a védeni kívánt csoport vagy személyek identitásának, kultúrájának, nyelvének stb. megőrzése. A diszkriminációellenes politika célja mindig az egyének közötti egyenlőség megteremtése, amely nem jelenti feltétlenül a kisebbség igényeinek az elismerését. (MO, Külügyi Hivatal, 2005)¹⁸ Pozitívum ugyanakkor, hogy az irányelv egyúttal kifejezetten elismeri a pozitív megkülönböztetés lehetőségét és fontosságát, ami azt jelenti, hogy egy egyént vagy csoportot megengedett előnyben részesíteni a tényleges egyenlőség megvalósítása érdekében: 5. cikk: „A teljes egyenlőség gyakorlati megvalósításának biztosítása céljából az egyenlő

¹⁷ Magyar Országgyűlés, Külügyi Hivatal: A nemzeti kisebbségek védelme az Európai Közösségek Bírósága és az Emberi Jogok Európai Bírósága tevékenységében, Budapest, 2006. június, 5. oldal

¹⁸ Magyar Országgyűlés, Külügyi Hivatal: Az európai szintű kisebbségvédelem kiépítésének lehetőségeiről, Budapest 2005 április, 9. old

bánásmód elve nem akadályoz meg egyetlen tagállamot sem olyan különleges intézkedések fenntartásában és elfogadásában, amelyek a faji vagy etnikai származásból adódó hátrányok kiküszöbölésére és ellensúlyozására irányulnak.” Az irányelv ugyanakkor nem tesz kötelezővé egy ilyen irányú fellépést, azt a tagállamok döntésére bízta. Ezzel a hozzáállással az Unió elsősorban az eddigi, tagállamokban elfogadott „affirmative action” típusú kisebbségvédelmi szabályozást védi, de nem különösebben sarkallja újak elfogadását.

Ugyancsak ebben a periódusban jelennek meg az első kisebbségi jogokhoz köthető Európai Bírósági ítéletek is. A luxemburgi székhelyű Európai Bíróság (más néven az Európai Közösségek Bírósága, Lisszabon óta pedig az Európai Unió Bírósága) – mint az Unió bírói szerve – elsődleges célja a közösségi jog egységes értelmezése és alkalmazása. Döntéseivel a bíróság felügyeli, ellenőrzi, hogy az Unió intézményei az alapszerződésekben lefektetett hatásköreiket ne lépjék túl, ugyanakkor a tagállamok a közösségi szinten elfogadott kötelező érvényű rendelkezéseket pontosan betartsák. A kisebbségi jogok kérdése, az eddig tárgyalt hiányos jogi keret miatt legfeljebb az emberi jogok általános keretében, illetve a hátrányos megkülönböztetés tilalmával összefüggésben, elsősorban a nyelvhasználati jogok kapcsán merülhet fel a Bíróság ítéleteiben. Fontos kihangsúlyozni, hogy a Bíróság azon döntései, amelyek közösségi jog által nem teljes körűen lefedett és leszabályozott tárgykörökben születtek meg, igen nagy tiszteletnek örvendenek a közösségi jogalkalmazók körében. (Szalayné, 2003)¹⁹ Ezek innovatív, jogalkotó jellege igen nagy. Ezért is érdemes állandóan figyelni a luxemburgban megszületett döntéseket, mert nem kizárt, hogy a legnagyobb újdonságokat innen kaphatjuk a jövőben a kisebbségi jogok területén.

Az Európai Bíróság hatáskörének fokozatos kiterjesztésére jó példa Bickel és Franz ügyben 1998. november 24-én hozott ítélet. Ebben az ítéletben az Európai Bíróság a büntetőeljárásra vonatkozó olasz nyelvhasználati szabályokkal kapcsolatban kimondta, hogy ellentétes az EK-szerződés 13. cikkében meghatározott hátrányos megkülönböztetés tilalmával az olyan nemzeti szabályozás, amely egy meghatározott területen élő nemzeti kisebbség számára lehetővé teszi, hogy a büntetőeljárást e kisebbség nyelvén folytassák le (németül, az Olaszországhoz tartozó Dél-Tirolban), anél-

¹⁹ Szalayné Sándor Erzsébet: Az Európai Unió Közjogi Alapjai – I. kötet, Dialogus Campus Kiadó – Budapest–Pécs 2003, 163. old.

kül, hogy ugyanezt a jogot biztosítaná más tagállamoknak ugyanezen nyelven beszélő és az adott területen tartózkodó vagy átutazó állampolgárai számára (pl. a Dél-Tirolban lévő osztrák vagy német állampolgároknak). Az ítéletben a nemzeti kisebbségek védelmére vonatkozó, igen ritka megjegyzések egyik legfontosabbja az, amelyben az Európai Bíróság megállapítja, hogy a tagállamok részéről jogos célkitűzés lehet a nemzeti-kulturális kisebbség védelme. Ez az ítélet tovább erősíti az alandiak és a lappok esetében megengedett derogációt, illetve a későbbi 2000/43/EK-irányelvben lefektetett kisebbségek jogainak a védelmében megengedett „pozitív cselekedetek” elvet. Fontos azonban megjegyezni, hogy ennek az elvnek a kimondása az Európai Bíróság részéről nem minősül önmagában a kisebbségi jogok mint alapvető jogok kifejezett elismerésének (MO, Külügyi Hivatal, 2006).²⁰

Továbbá az Európai Bíróság az *Angonese kontra Cassa di Risparmio di Bolzano SpA* ügyben 2000. június 6-án hozott ítéletében a szintén az olaszországi Dél-Tirol tartományban keletkezett jogvita kapcsán bár megállapította, hogy az EK 39. cikkel ellentétes az, hogy egy munkáltató arra kötelezze az állásra jelentkező pályázókat, hogy nyelvtudásukat kizárólag az egyik tagállam egyetlen tartományában kibocsátott egyetlen diplomával bizonyítsák, azonban ebben az ítéletben is járulékosan, de megerősítette, a „pozitív cselekedetek jogos célkitűzésének” elméletét. Az ítéletben ugyanis az Európai Bíróság elismerte, hogy egy helyi kisebbségi nyelv tudásának megkövetelése egy munkavállalótól önmagában nem ellentétes a közösségi joggal (MO, Külügyi Hivatal).²¹ Ez így van még akkor is, ha látszólag úgy tűnik, hogy korlátozza a munkaerő szabad mozgását.

Tovább vizsgálva ezt a korszakot, mindenképp érdemes beszélni az Alapvető Jogok Európai Chartája megszületéséről is. Az 1999 júniusi kölni Európai Tanács felkért egy nemzeti kormányok képviselőiből, az Európai Bizottság egy-egy tagjából, illetve az Európai Parlament tagjaiból álló Konventet, hogy dolgozza ki az EU polgárainak alapvető jogait rögzítő chartát. A Charta hét fejezetben (Méltóság, Szabadságok, Egyenlőség, Szolidaritás, A polgárok jogai, Igazságszolgáltatás, Általános rendelkezések), 54 cik-

²⁰ Magyar Országgyűlés, Külügyi Hivatal: A nemzeti kisebbségek védelme az Európai Közösségek Bírósága és az Emberi Jogok Európai Bírósága tevékenységében, Budapest 2006. június, 13. old.

²¹ Magyar Országgyűlés, Külügyi Hivatal: A nemzeti kisebbségek védelme az Európai Közösségek Bírósága és az Emberi Jogok Európai Bírósága tevékenységében, Budapest 2006. június, 13 old.

kelyen keresztül határozza meg az Európai Unió alapvető értékeit képező emberi jogokat. Köztük találunk kisebbségi jogokat érintő cikkelyeket is, de kimondott kisebbségvédelmi rendelkezést nem. A Chartát 2000. december 7-én írták alá az EU államfői a nizzai csúcstalálkozón. Kötelező azonban csak a Lisszaboni Szerződés 2009. december 1-i érvénybe lépésével vált, ezért annak rendelkezéseit részletesen a következő időszakot bemutató tanulmányomban fogom tárgyalni.

2001-re a Régiók Bizottságában is beért a kisebbségi lobbival legalább egy ajánlás elfogadására. A 2001/C357/09-es számú saját kezdeményezésre elfogadott vélemény,²² a kisebbségi és regionális nyelvek védelméről, illetve ezen célból a tagállamokban és az Európai Bizottságban meghozandó intézkedésekről szól. A Régiók Bizottsága ebben az Európai Unió tagállamait arra sarkalja, hogy ratifikálják az Európa Tanács keretében elfogadott *Regionális vagy kisebbségi nyelvek európai chartáját* úgy, hogy az aláíró államok vállaljanak kötelezettséget arra, hogy a védelem magas szintjét garantálják. Felkéri a helyi, regionális és nemzeti hatóságokat, hogy támogassák a kisebbségi és regionális nyelvek használatát a különféle kulturális produkciókban, a médiumokban és a sajtóban. A Régiók Bizottsága sürgeti az Európai Bizottságot, hogy hozzon azonnali intézkedéseket a kisebbségi és regionális nyelvek védelme érdekében, különösen az akkori uniós programokban (Kultúra 2000, Media Plus, Socrates, Leonardo, Youth stb.). Ezen túl fontosnak tartja, hogy az Európai Bizottság indítson olyan programokat, amelyekkel az uniós polgároknak tudatosíthatják a nyelvi sokszínűség értékeit és kulturális jelentőségét. A Régiók Bizottsága állásfoglalásai konzultatív jellegűek, nem kötelezik sem az Unió többi intézményét, sem a tagállamokat konkrét cselekvések meghozatalára. Sajnos komolyabb hatása ennek az állásfoglalásnak sem volt, de ennek ellenére komoly előrelépésnek számít, hogy a téma végre hangsúlyt kapott abban az uniós szervben is, amely képviselőin és céljain keresztül talán a legközelebb áll a nemzeti kisebbségek helyi közösségeihez.

Az Európai Parlament 1999-ben kezdődő 5-ik törvényhozási ciklusában sem maradhatott el az Unió kisebbségei iránti figyelemfelhívás. A regioná-

²² A Régiók Bizottsága véleménye a kisebbségi és regionális nyelvek támogatásáról és védelméről. Elfogadva a Régiók Bizottsága 2001. június 13-i plenáris ülésén. OJ C 357, 04. 12. 2001., 33 o.

lis vagy kevésbé használt európai nyelvekről szóló határozatot²³ a „Nyelvek Európai Éve 2001” elnevezésű program lezárásakor fogadták el az EP-képviselők. Ebben újból megerősítik a korábbi parlamenti határozatokban tett ajánlásokat és felszólítják a Bizottságot, tegyen javaslatokat a nyelvi sokszínűség és a nyelvtanulás előmozdítását szolgáló intézkedésekre, tegyen lépéseket, a „Nyelvek Európai Éve 2001” tapasztalataira építve 2003 vége előtt, egy többéves nyelvi program előkészítésére, külön alapot biztosítva e programon belül a regionális vagy kevésbé használt nyelvek részére. Követeli továbbá a Tanácstól és a Bizottságtól, hogy a bővítés keretében, a tagjelöltektől követeljék meg a regionális vagy kisebbségi nyelvek és kultúrák tiszteletét. (Vizi, Hunsor)²⁴

A 2003. február 1-én életbe lépő Nizzai Szerződés az Unió primér jogának egy újabb nagy reformja, amelynek a legfontosabb célja az EU keleti bővítésének az előkészítése. Ez a bővítés egy új korszakot fog megnyitni a kisebbségi jogok uniós szintű tárgyalásában is, hisz most már aktívan részt fognak venni a kisebbségi jogok kérdésének az uniós szintű tematizálásában a kelet-közép-európai államok képviselői is.

5. Következtetések

Összességében elmondhatjuk, hogy a kisebbségi jogok kérdése ebben a periódusban az Európai Közösségek egyik mostohagyerekének számít, hisz láthatóan vajmi kevés politikai akarattal létezett a kérdés közösségi szintű tárgyalására. A kisebbségi jogok védelme gyakorlatilag fel sem merül a 80-as évek elejéig. Ezután, elsősorban néhány lelkes EP-képviselő munkájának köszönhetően, lassan megtalálja helyét azon európai parlamenti témák sorában, amelyek újra és újra előjönnek minden egyes ciklusban, újabb és újabb állásfoglalásokban, amelyek azonban kötőerő híján inkább csak szimbolikus intézkedéseket váltanak ki a többi közösségi intézmény szintjén.

Az első reményt keltő komolyabb áttörés az 1993-as koppenhágai csatlakozási kritériumok elfogadása után történik, ahol először szerepel tételesen a kisebbségi jogok védelme mint kötelezvény. De ekkor is csak a tagjelölt

²³ *Állásfoglalás a regionális vagy kevésbé használt nyelvekről* Az állásfoglalást 2001. december 13-án fogadták el, OJ C 177 E, 25. 7. 2002, 334. o.

²⁴ Vizi Balázs: *Az Európai Unió és a kisebbségi nyelvek*, Hunsor Kisebbségi dosszié, 10. oldal, Link: <http://www.hunsor.se/dosszie/azeuesakisebbsegunyelvek.pdf> Letöltve: 2010. augusztus 7.

államoktól, és tőlük is csak felületesen ellenőrizve. Az EU dupla standardja a kérdésben (csatlakozni vágyóknál téma, már tagoknál nem) ekkor kezdődik el. Amszterdamban azonban, legalábbis primér jogi szinten, ez a kötelezettség a tagjelöltek számára is megszűnik.

Az Amszterdami Szerződés azonban elhozza ugyanakkor az eddigi legerősebb kisebbségi jogok területét is érintő rendelkezést, a mindennemű diszkriminációt tiltó 13. cikkelyt, amelyet aztán a 2000/43/EK-irányelv bonthat ki. Ebben az időszakban születnek meg az Európai Bíróság első kisebbségek kiegyenlítő jogait védő „pozitív cselekedeteket” elismerő döntései is. Az ezredfordulóra az EP tovább folytatja a témát forrón tartó határozatainak sorozatát, a kisebbségi nyelvhasználat kérdése pedig eléri a Régiók Bizottságát is.

Az Alapjogok Európai Chartájával, a Nizzai Szerződéssel, illetve a nem-sokára bekövetkező nagyméretű keleti bővítéssel a kisebbségi jogok kérdése egy újabb lendületet kap, amelyről majd a következő tanulmányban fogok beszélni.

Könyvészet

- A Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogok Nemzetközi Forrásai. Szerkesztette Balázs Katalin és Ódor Bálint, HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2006.
- Fórika Éva: Hitek és tévhitek eloszlataért: az Európai Unió és a kisebbségvédelem, in Magyar Kisebbség, 2004. április.
- Gabriel N. Toggenburg: Az Európai Unió kisebbségpolitikája: befejezetlen színdarab három felvonásban. in Pro minoritate Europae, szerkesztette Tabajdi Csaba, Az Európai Parlamentben működő Nemzeti Kisebbségügyi Intergroup tanulmánykötet, Brüsszel, 2009.
- Győri Szabó Róbert: Kisebbség, Autonómia, Regionalizmus, Osiris Kiadó, Budapest, 2006.
- Horváth Zoltán: Kézikönyv az Európai Unióról – Hetedik, átdolgozott, bővített kiadás, HVG Orac Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2007.
- Magyar Országgyűlés, Külügyi Hivatal: Az európai szintű kisebbségvédelem kiépítésének lehetőségeiről, Budapest, 2005. április.

Magyar Országgyűlés, Külügyi Hivatal: A területi, személyi autonómia és a kettős állampolgárság gyakorlatáról az Európai Unióban Budapest, 2005. április.

Magyar Országgyűlés, Külügyi Hivatal: A nemzeti kisebbségek védelme az Európai Közösségek Bírósága és az Emberi Jogok Európai Bírósága tevékenységében, Budapest, 2006. június.

Szalayné Sándor Erzsébet: Az Európai Unió Közjogi Alapjai – I. Kötet, Dialogus Campus Kiadó – Budapest-Pécs, 2003.

Vízi Balázs: Az Európai Unió és a kisebbségek jogai, Kisebbségkutatás 2001/2

Vízi Balázs: Az Európai Unió és a kisebbségi nyelvek, Hunsor Kisebbségi dosszié

Internetes források

www.kmkf.hu (A Kárpát-medencei Magyar Képviselők Fóruma)

www.euractiv.hu (Magyar EU-s hírportál)

www.europarl.europa.eu (Az Európai Parlament honlapja)

www.mercator-central.org/ (Mercator-hálózat)

www.eurolang.net/ (Eurolang hírszolgálat)

www.eblul.org/ (Kevésbé Használt Nyelvek Európai Irodája)